

Załącznik 3.

Monika Freygant-Dzieruk

Praca doktorska

Wczesnośredniowieczne osadnictwo na pograniczu Równiny Inowrocławskiej i Pojezierza Żnińsko-Mogileńskiego. Problem kształtowania się lokalnej kasztelanii – studium archeologiczne

Streszczenie

Celem pracy jest próba wyjaśnienia problemu rozwoju i przemian wczesnośredniowiecznych struktur osadniczych na obszarze Kujaw inowrocławskich oraz kształtowania się jednostki terytorialno-grodowej związanej z ośrodkiem w Inowrocławiu.

Analiza sieci osadniczej została przeprowadzona na podstawie kwerendy archiwalnej i źródłowej oraz zebrania literatury przedmiotu. W ramach tych działań ujęto zarówno źródła pisane, starszą i nowszą literaturę przedmiotu, prace magisterskie, ale również dokumentację konserwatorską z badań powierzchniowych, wykopaliskowych oraz nadzorów archeologicznych. W ramach weryfikacji przeprowadzono również badania sondażowo-wierceniowe na wybranych stanowiskach.

Strukturalnie praca została podzielona na dwie części – tom I, stanowiący część opisową sytuacji osadniczej oraz jej dynamiki na obszarze Kujaw inowrocławskich we wczesnym średniowieczu oraz tom II, będący katalogiem grodzisk, wykazem stanowisk archeologicznych z podziałem na funkcję oraz analizą chronologiczno-typologiczną materiału ceramicznego pochodzącego z badań Ekspedycji Kujawskiej z lat 1968-1979.

W pracy przeprowadzono analizę struktur osadniczych wykształconych na obszarze tzw. Kujaw inowrocławskich w okresie wczesnego średniowiecza. Przeprowadzono ją pod kątem genezy i funkcji różnych form osadnictwa, będących efektem rozmaitych przejawów aktywności społeczności zamieszkującej ten obszar. Uwzględniono zarówno punkty centralne za jakie uznano grody, związane z nimi bezpośrednio osady podgrodowe, tzw. osady otwarte, cmentarze, depozyty srebra oraz tzw. ślady osadnicze. Wszystkie zmaterializowane przejawy działalności człowieka przedstawiono również na tle sieci szlaków lądowych i wodnych.

Wynik studium przedstawia interpretację rozwoju i zmian sieci osadniczej w okresie wczesnego średniowiecza na obszarze, na którym wykształciła się kasztelania inowrocławska.

By móc uchwycić przeobrażenia osadnicze mające miejsce na tym terenie, sieć osadnicza została opisana wg następującego podziału: A/B, B-D₀ oraz D₁ – E₃. Uwzględniony został również wpływ przeobrażeń sieci osadniczej na proces kształtowania się kasztelanii inowrocławskiej i jej głównego ośrodka.

Uwagę przyciąga ogromna liczba materiału zabytkowego, występującego na licznych stanowiskach archeologicznych oraz zarejestrowane relikty umocnień obronnych o charakterze grodowym, datowanych na starsze fazy wczesnego średniowiecza. Znaleźiska te, pozwalają sądzić, że obszar Kujaw Zachodnich w VI-IX/X w. stanowił miejsce zamieszkania dużej liczby ludności i wyodrębnienia się w tym okresie stosunkowo stabilnych struktur osadniczych. W okresie wczesnego średniowiecza okolice wzniesienia inowrocławskiego były jednym z gęściej zasiedlonych obszarów na Kujawach i w Wielkopolsce. Niewątpliwie miało na to wpływ m.in. warunki glebowe, korzystne usytuowanie w stosunku do dalekosiężnej sieci komunikacyjnej (obszar znajduje się w wododziale Wisły i Odry) oraz wykorzystywane złoża solne, a także bogaty dostęp do wód u podłoża wzniesienia inowrocławskiego. Dodatkowym walorem kasztelanii inowrocławskiej były szlaki o dużym znaczeniu handlowym, które przebiegały przez jej tereny. Wytworzenie się wyspecjalizowanych ośrodków produkcyjnych (m.in. saliny) doprowadziło do powstania szeregu dróg i szlaków. Łączyły one zarówno pobliskie skupiska osadnicze, jak i dalekie centra, które wiązał wspólny handel. Niewątpliwie drogi prowadziły przez Bydgoszcz, Chełmno/Kałdus, Słońsk oraz Kruszwicę i Konin. Zagęszczenie osadnictwa, które zwłaszcza w XII w. było mocno zintensyfikowane wskazuje, że obszar ten pełnił ważną rolę. Dzięki kontaktom handlowym, produkcji soli oraz niewątpliwie silnemu wsparciu Kościoła, Inowrocław na początku XIII w. stanowił najsilniejszy ośrodek Kujaw Zachodnich. Po upadku Kruszwicy stał się on centrum życia gospodarczego i politycznego. W czasach rozszerzania się wpływów i władzy piastowskiej, ziemie inowrocławskie stanowiły bramę ku dalszej ekspansji Piastów.

Monika Frygant-Dziurk